

ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਖਿਬਿਊਨ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿਓ

ਟੋਆ' ਨਾਟਕ ਦਾ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼

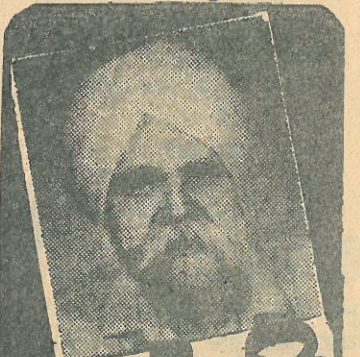
ਨੁੱਕਰ ਨਾਟਕ ਟੋਆ

ਨੁੱਕਰ ਨਾਟਕਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਗੜ੍ਹਾ' ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਨਾਟਕ 'ਟੋਆ', ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕ ਨਾ ਭੁੱਲਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਰੱਖੇਗਾ। ਇਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਨਾਟਕੀ ਰੂਪਾਂਤਰ ਸਾਡੇ ਕਲਾਕਾਰ ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇੰਜਨੀਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਦਾ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਉਹ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਨਾਟਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਹੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਨਾਟਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਤਿੰਨ ਨਿੱਕੇ ਨਾਟਕਾਂ— ਟੋਆ, ਫਾਈਲ ਚਲਦੀ ਹੈ, (ਜਿਹੜੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦਰ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹੈ) ਅਤੇ ਇਕ ਬੈਚ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਆਦਮੀ (ਮਾਈਮ ਕਲਾ ਵਿਚ ਸਕਿੱਟ) ਅਤੇ ਇਕ ਪੂਰਾ ਨਾਟਕ 'ਲੋਹੇ ਦੀ ਭੱਠੀ' ਲਿਖ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਲੋਹੇ ਦੀ ਭੱਠੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੌਲਿਕ ਨਾਟਕ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਬੜੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੋਚ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਾਟਕ 'ਟੋਆ' ਸਾਡੇ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਸੈਂਕੜੇ ਵਾਰ ਨੁੱਕਰ ਨਾਟਕ ਅਤੇ ਸਟੇਜ ਨਾਟਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੇਡਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਿੰਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਅਤੇ ਕੇਨੇਡਾ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚ ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਵੀ ਖੇਡਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਟਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਇਕ ਵਿਅੰਗਾਤਮਿਕ ਟਿੱਪਣੀ ਹੈ।

ਨਾਟਕ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਕ ਬੰਦਾ ਮਾਈਮ ਅਭੀਨੈਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੜਕ ਵਿਚ ਪਏ ਇਕ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਮੂੰਹ ਉਤੇ ਚੁੱਕ ਦੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, "ਮੈਂ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹਾਂ, ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ।" ਪਹਿਲੇ ਪੀ. ਡਬਲਿਊ. ਡੀ. ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਟੋਏ ਦੀ ਲੰਬਾਈ-ਚੌੜਾਈ ਦੀ ਪੈਮਾਇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ

ਹੈ। ਉਹ ਟੁੱਟੀ-ਭੱਜੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਵਿਚ, ਜੋ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ, ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਦੀ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਕੋਲੋਂ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਹੋਰ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਰੂਸ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ? ਇਕਦਮ ਜਵਾਬ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, "ਜਿਹੜਾ ਉਹਨੂੰ ਟੋਏ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇਗਾ।" ਉਹ ਵੀ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਐਕਸਪਰਟ ਹੈ। ਉਹ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਹੋਏ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲਵੇਗਾ। ਫਿਰ ਰਿਪੋਰਟ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਭੇਜੇਗਾ। ਉਹ ਅੱਗੋਂ ਵਾਪਸ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਭੇਜੇਗਾ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇਗਾ

ਨੁੱਕਰ ਨਾਟਕ ਟੋਆ

ਗਰ ਸਰਨ ਸਿੰਘ

ਟੋਇਆ ਸੜਕ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੈ। ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਏ? ਸਭ ਤੋਂ ਆਸਾਨ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਕਿ ਟੋਏ ਉਤੇ ਛੱਟੇ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਲਾ ਟਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਏ, ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਾਈਮ ਅਭੀਨੈਂ ਨਾਲ ਇਹ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੰਤਰੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਲਦੇ ਹੋਏ ਛੱਟੇ ਕਿਸੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਭੇਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ, ਪਰ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਟੋਏ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਦੇਣ ਹੈ।

ਨਾਟਕ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗਿਆ ਬੰਦਾ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ "ਕੋਈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ" - ਕੌਣ ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਹਵਾ ਵਿਚ ਤ੍ਰਿਸ਼ੂਕੂ ਵਾਂਗ ਲਟਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਪਰੇ ਕਿਪਰੇ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਵਲੋਂ ਟਿੱਪਣੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

"ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ-ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕ ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਟੋਏ ਵਿਚ ਡਿੱਗੇ ਪੁਕਾਰ ਪੁਕਾਰ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ 'ਕੋਈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਟੋਏ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ। ਕੌਣ ਕੱਢੇਗਾ? ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਅਮਲਾ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਜ਼ਬਾਨੀ ਜ਼ਮਾਂ-ਖਰਚੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪੁਲੀਸ ਵਾਲੇ? ਜੋ ਸਿਰਫ ਚਲਾਣ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਦੇਸ਼ੀ ਐਕਸਪਰਟ? ਜੋ ਸਿਰਫ ਇੰਟਰਵਿਊ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਧਾਰਮਕ ਬੰਦੇ? ਜੋ ਸਿਰਫ ਦੇਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ- ਬੱਚਾ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਰਹਿ ਸੁਖੀ ਰਹਿ ਤੇ ਜਾਂ ਉਹ ਮੰਤਰੀ ਜੋ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ।

ਇਹ ਨਾਟਕ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ 1983 ਵਿਚ ਮਾਨਚਸਟਰ ਗ੍ਰਾਮ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਹ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾਉਂਦਾ ਕਲਾ ਦਾ ਇਕ

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਖਿਬਿਊਨ, ਐਤਵਾਰ, 28 ਜੁਲਾਈ, 1991 (III)

1983 ਵਿਚ ਮਾਨਚਸਟਰ ਗ੍ਰਾਮ ਕੀਤੀ ਸੀ